

*

Ево још неколико *зрнаца* о *Омама*.

У роману се, негде, цитира пословица „Дан се по јутру познаје”, али – додајемо ми једну бољу – „Дан се хвали пошто/када прође.”

Омама има више рефрена, од којих је упечатљив онај с мотивом опалог жутог лишћа, где је Владушић, једним лепо сугерисаним и наративно изведеним луком, назначио стражиловску линију српске поезије, од Бранка Радичевића до Милоша Црњанског и надаље.

Има и сцена у којима Веруловић осећа „напетост у препонама”, има и сексуалних чинова, *али нема њорнографије*, мада би *и она*, у Берлину тога времена, била на свом месту.

Мада Владушић на томе не инсистира, јер пише промишљено, у роману има лирских пропламсаја, као у реченици: „Ускоро ће бронзане главе добити беле шубаре” (334).

Укратко, колико то логика и ритам романа изискују, *џријоведачки* ефектно, што значи у оном обиму и мери који не иду науштрб романескне приче / романескној причи, саопштене су и моћи и злоупотреба фројдизма, јер се на њима заснива, за роман и те како важна, „епизода” са доктором Ханкеом, манипулатором. Доктор Ханке је овладао вештином да промени свест људи и да им „угради нове мисли, а избрише старе” (348).

На маргини романа записивао сам запажања, па овај осврт завршававам са два Владушићева цитата:

„Да је српски језик светски језик, Црњански би био Моцарт.”

„Да је Црњански вајар или сликар, био би Микеланђело.”

А да је аутор *Омаме* талентован романописац, у то никакве сумње нема онај који се потписује као

Бранко СТОЈАНОВИЋ

СТИЛИСТИКА ПОЕЗИЈЕ НОВИЦЕ ТАДИЋА

Соња Миловановић, *Текстеме као стилске доминанције у њесницију Новице Тадића*, Андрићград: Андрићев институт, 2020

У издању Андрићевог института у Андрићграду, у едицији „Знамен србистике” 2020. године објављена је монографија Соње Миловановић *Текстеме као стилске доминанције у њесницију Новице Тадића*. Монографија је подељена на седам текстуалних поглавља: 1. *Увод* (9–12), *Шта је текстема* (13–29), 3. *Осврт на стваралачтво Новице Тадића* (31–34), 4. *Селективан осврт на рецеицију Тадићеве њесниције* (35–47), 5. *Текстеме у њесницију Новице Тадића* (49–192), 6. *Доминантне одлике Тадићеве*

стила (193–252) и 7. *Драмски стил њесништва Новице Тадића* (253–263). После тих седам текстуалних поглавља дата су за научну монографију неопходна поглавља: *Извори и лијерајтура* (265–278) и *Индекс имена* (279–283).

У *Уводу* се образлаже шта је предмет истраживања (а то је утврђивање, опис и интерпретација текстова као стилских доминанти у поезији Новице Тадића), шта су циљеви истраживања (а основни је да се опишу наративни, дескриптивни и дискусивни текстови или микродискурси, као и њихове комбинације и да се утврди њихова стилска особеност, као и остале карактеристичне црте Тадићеве поезије, пре свега, доминантне стилске одлике и стилски поступци), и који је теоријско-методолошки оквир истраживања (као основна метода истраживања издваја и образлаже интегралностилистичка метода, која подразумева анализу јединства структурно-семантичког и поетско-стилистичког аспекта текста).

У другом поглављу – *Шта је њекстиема* – ауторка најпре даје преглед литературе који се, делом или у целини, баве текстомом, да би дошла до једнозначног одређења његовог значења. Указујући да литература под текстомом подразумева и текстуални елемент и текстуалну јединицу и исказ, и да се под њу подводи и јединица текста, али и тип текста, као и да постоје разлике у класификацији текста: према типу говора и према жанру – ауторка закључује да

због овакве термилошке колебљивости, и поред великог научног интересовања за текст као највећу језичку јединицу, текстова као термин још увек није широко прихваћен, јер нема једнозначну дефиницију, што се, између осталог, види и по томе што га нема у активној научној претрази. Такође, термилошка разноликост указује на сложеност ове текстуалне јединице, односно на различита схватања и приступ тексту као највећој дискурсној (језичкој) јединици.

Одређење текстеме ауторка директно везује за одређења самога текста, које се темељи на сосировском или персовскоморисвском схватању језичког знака.

Према првом схватању, то је јединица коју чине хијерархијски мање јединице, али која и сама може бити, односно јесте јединица текста. Према другом, текстова је једнака тексту, односно целом исказу, како исказ одређује Бахтин. А пошто је цела песма овде исказ, и то секундарни (јер је реч о књижевноуметничком тексту), текстеме се, према функционално-смисаоним типовима говора, али и општетекстуалном нивоу, деле на дескриптивне, приповедне, дискусивне и на текстеме комбинованог типа.

На крају ауторка даје диференцијацију текстеме и текстостилеме, на основу поређења стилема и стилске фигуре. Јер као што је свака стилска

фигура стилема, али не и обрнуто, тако и свака текстостилема јесте текстема, док свака текстема није нужно и текстостилема.

У трећем поглављу, *Осврћ̄и на стваралац̄иство Новице Тадића*, ауторка представља биобиблиографски опус Новице Тадића, који је за живота објавио седамнаест песничких књига, а постхумно му је изашла књига *Ја и моја њаиња*, при чему се посебна пажња поклања Тадићевом сажимању првих једанаест збирки песама у пет, и на тој идеји направљеном петотомном издању Сабраних песама, које је после песникове смрти приредио 2012. године Драган Хамовић. А будући да су Сабране песме приређене према последњој песниковој вољи, оне су у монографији Соње Миловановић и узете као корпус за анализу текста као стилских доминанти у његовом опусу.

У четвртном поглављу, насловљеном *Селективан осврћ̄и на рецепцију Тадићеве њесниц̄иства*, ауторка осветљава онај вид рецепције који има непосредне везе са испитивањем поетичких промена и развојних фаза Тадићевог песништва како би се уочиле тачке пресека и врсте прекрета, које доводе до лакшег осветљења целине Тадићевог песничког дела. Ти „прекрети” тичу се како тематских промена тако и промена у погледу начина обликовања текста. Тематски су прву фазу Тадићевог певања обележила фантастична и фантазмагорична бића (скакутани, кезила, грицкала, Огњена Кокош итд.), то јест песнички „напор означавања” да се именује до тада непознато, док се у другој стваралачкој фази врши померање од симболичког ка веристичком песништву, као и израженији прекрет од демонске ка сакралној сфери. Прекретничке збирке у том погледу су *Пошукач* и *Нејошребни сајушници*, које и временски настају на средини песниковог стварања. Што се пак тиче промена у начину обликовања текста, оне се тичу разлика у типу текста (дескриптивне, наративне текстеме), у жанровским одликама (лирска прича, лирски запис, поетска проза), те укључивању различитих књижевних жанрова средњовековне и народне поетике (басне, басме, загонетке, поучне приче и др.). С обзиром на критеријум типа текста, ауторка закључује да је Тадић компоновао песме дискусионим, или дијалошким поступком подједнако често, као и наративним и дескриптивним поступком.

У најобимнијем, петом поглављу *Текстеме у њесниц̄иству Новице Тадића* даје стилистичка анализа Тадићевих збирки поезије као макродискурса и анализа песама унутар тих збирки као микродискурса, али и анализа веза и односа међу збиркама као деловима надцелине песничког опуса Новице Тадића, при чему се резултати истраживања односе на структурисање микротекстова и макротекстова, али и на дијалог унутар Тадићевог песничког дела (интеркохезију). Резултати такве анализе укључују неколико аспеката: а) доминантне стилске поступке у оквиру микродискурса (а то су: метафора, метонимија, контраст, амплификација, акумулација); б) везе и односе међу микродискурсима једне збирке,

једног макродискурса (прстенаста или градациона линија лирског сужеа у првим Тадићевим књигама, а у каснијем стваралаштву радијални тип веза међу песмама и драматуршка композиција књиге); в) везе и односе међу микродискурсима различитих збирки – макродискурса (постоје везе и међу песмама различитих збирки, јер Тадић развија лирску причу и ван граница једне збирке, протежући је на читаво стваралаштво); и г) везе и односе међу збиркама, тј. макродискурсима (постоје разне врсте преплета међу збиркама, а најважнији се тичу поетичке доследности и у представи теме стваралаштва, која се, уз друге доминантне Тадићеве теме, попут теме зла, греха, покајања и др., показала као једна од преовлађујућих песничких преокупација од почетка до краја његовог стваралаштва).

У шестом поглављу *Доминантне одлике Тадићеве стилистике* Соња Миловановић на одабраним примерима употпуњава слику о стилском потенцијалу Тадићеве поезије, издвајајући оне поступке који су до сада у књижевно-критичкој литератури мање обрађени, или узгред помињани, јер је само изузетно језичко-стилски аспект био предмет научне анализе. Анализирани су различити стилски поступци који илуструју фигуративност и дијалогичност као две доминантне одлике Тадићевог песничког стила. У оквиру дијалогичности осветљава се разлика између дијалогичности и дијалога, и проблемски поставља питање лирске субјективности, односно онога ко у песми говори. Гласови других класификују се на експлицитне и имплицитне, који се у подробној стилистичкој анализи даље поткласификују и детаљно научно осветљавају. У другом делу поглавља анализирана је фигуративност као доминантна стилска одлика Тадићеве поезије, и то на примерима: а) глаголске метафоре, б) фразеологизама, в) амплификације и акумулације, као темељних микростилистичких поступака у оквиру структурисања текстова као текстостилеме у Тадићевој поезији.

У последњем, седмом текстуалном поглављу, насловљеном *Драмски стилистички критеријуми Нове Тадиће* у виду сажетка, према у методолошком делу рада издвојеним критеријумима анализе, дати су темељни резултати истраживања текстова у песничтву Нове Тадиће. Ти разноаспектни резултати на најбољи начин дају стилску слику целокупне поезије Нове Тадиће, с обзиром и на макротекстемски и на микротекстемски критеријум, односно критеријуме.

Монографија *Текстемске одлике доминантне у песничтву Нове Тадиће* Соње Миловановић припада области стилистике, и то интегралне стилистике, која обједињује књижевну и лингвистичку стилистику. Уже одређено, монографија Соње Миловановић припада изузетно ретким монографијама које за предмет анализе имају текст као надреченично јединство, тј. монографијама чији је предмет анализе текстостилистика. Монографија представља сретан спој стилистичке теорије и стилистич-

ке анализе. То истовремено значи да она има комплементаран теоријски и аналитички део. У теоријском делу ауторка се, пре свега, бави осветљењем, у србистичкој стилистици ретко употребљаваног термина текстама: и то његовим статусом у науци, аналогijом са другим јединицама језичког система, односом према тексту и исказу, али и према текстостилема као основној јединици текстостилистике, при чему се показује да свака текстостилема нужно јесте и текстама, али да обратно не важи: свака текстама нужно није и текстостилема.

Аналитички део монографије садржи двоврсну интерпретацију: интерпретацију макродискурса (Тадићевих седамнаест песничких збирки објављених за песниковог живота) и, унутар сваког од њих, интерпретацију микродискурса (појединачних песама), како би се, укључивањем и хоризонталног и вертикалног плана анализе, издвојиле и описале кохезионо-кохеренцијске везе и односи унутар читавог Тадићевог песничког опуса. Те везе су, пре свега, анализирани у оквиру тематског круга аутопоетичких песама, и теме аутентичног стваралаштва, што је одлика свих Тадићевих песничких збирки – од прве до последње.

Другу целину аналитичког подручја истраживања представља анализа дијалогичности и фигуративности као доминантних одлика Тадићевог стила на нивоу микродискурса, тј. појединачних Тадићевих песама. У оквиру анализе дијалогичности ауторка разматра и шири теоријски план овог питања, док у фигуративности издваја и анализира у литератури непомињане или мање помињане Тадићеве стилске поступке, као што су глаголска метафора или фразеологизми, односно поступке који се осветљавају из, у литератури неосветљаваног, стилистичког аспекта, какви су амплификацији и акумулацији.

Анализа текстама као стилских доминанти у песничком опусу Новице Тадића, иако примарно стилистичка, заправо је проведена као интердисциплинарна. Поред критеријума стилематичности и стилогености као основних стилистичких критеријума, ауторка се у раду користила и критеријумима других дисциплина којима је предмет истраживања (уметнички) текст – поетике, семиотике и текстлингвистике. Интердисциплинарни план омогућио је да се детаљније и свеобухватније осветле, пре свега, кохезионе и кохеренцијске везе унутар Тадићевог песништва, односно укаже на оно по чему је тај опус јединствен и препознатљив.

Дефинишући, након исцрпног приказа литературе у којој се тај термин спомиње, текстуму као читав исказ (текст, песму), односно знак, а одређујући га као микродискурс – Соња Миловановић је у својој књизи остварила следеће значајне резултате: а) издвојила и описала наративне, дескриптивне, дискусионе и комбиноване типове текстама, као највеће језичке (текстулане) јединице и утврдила њихове стилске особености у поезији Новице Тадића; б) осветлила врсте описа, нарације, дискусије и одредила њихову функцију у Тадићевој поезији, и в) протумачила

нијансе у слици света, егзистенцијалном осећању или природи и позицији лирског субјекта.

У монографији су издвојене и потврђене следеће битне карактеристике Тадићевог песништва: а) према условној подели Тадићеве поезије на тзв. демонску и хришћанску фазу, разлике постоје у избору и комбинацији језичких јединица, интонацијских промена, типу и функцији песничке слике, што указује и на разлику у композицији песме као стилистичком микродискурсу, те и збирке као стилистичком макродискурсу; б) анализа текстостилема показује не само разлике већ и нијансе у моделовању те две слике света; в) постоје специфичности тематског круга песама о песми и дијалогичности као доминантној стилској одлици; и г) остаје отворено питање да ли су две поменуте фазе два различита погледа на свет или тек модификација јединственог доживљаја света, и у том контексту – да ли су појединачне збирке затворене поетске целине или пак подјединице јединствене поетике.

Монографија Соње Миловановић показује да је, са становишта стилистике текста, тематско језгро о стваралаштву отворило пут ка откривању и испитивању стилистичког језгра Тадићеве поезије, а оно је преваходно драмске природе. Доказано је да је Тадићев песнички текст и наративног, и дескриптивног, и дискусионог, односно комбинованог типа, како се текстеме према типу деле, о готово увек заснован на неком драмском елементу, попут природе лирског ја или његовог односа са лирским ти, или на драмској структури – ужој, микронаративној, која указује на развој одређене теме или ситуације у оквиру неколико песама, или шиροј – композицији збирке. Показано је, такође, да је, и када је књига према спољашњој композицији прстенаста, да је њена унутрашња композиција често драмска. А на драмски стил упућује и дијалогичност као доминантна одлика Тадићевог стила, и то и према начинима на које је остварена и на основу функције коју у песми има.

Монографија *Текстеме као стилске доминанте у њесништву Новице Тадића* Соње Миловановић припада подручју интегралне (лингвистичко-књижевне) стилистике српскога језика. То је прва монографија овога типа у србистици. И по критеријумима анализе и по резултатима анализе она представља врло вредно научно дело, и значајан допринос како за србистичку стилистику, тако и за теорију стилистике уопште – стилистике као интердисциплинарне области у којој се укрштају критеријуми и поетике, и семиотике, и лингвистике текста. По осветљењу термина текстова и његовог места међу стилистичким, текстолингвистичким и поетичким терминима – монографија Соње Миловановић представља допринос и теорији стилистике, посебно оне интегралне.

И да на крају сумирамо најзначајније резултате стилистичке анализе поезије Новице Тадића које доноси монографија *Текстеме као стилске доминанте у њесништву Новице Тадића* Соње Миловановић.

1. У србистичкој и/или сербокroatистичкој литератури пре монографије Соње Миловановић није постојала ниједна монографија нити монографска студија посвећена песништву Новице Тадића. Ретки су били стилистички и уопште лингвистички радови који су се бавили језичким, стилским или језичкостилским питањима поетског текста Новица Тадића. Осим тога, у српској стилистици, ни оној књижевној ни оној лингвистичкој, ни оној интегралној – готово да није био познат ни сам термин *їтексїема*, а камоли да су постојале монографске обраде текстова у србистичкој стилистици. Тако је монографија Соње Миловановић *Тексїеме као сїилске доминанїе у їеснишїїву Новице Тадића* не само прва монографска обрада песништва Новице Тадића него и прва монографија о текстовима у српској стилистици уопште.

2. Соња Миловановић је, након исцрпног прегледа литературе, тексту дефинисала као читав исказ (текст, песму), односно знак, одређујући га као микродискурс. Притом су микродискурси тумачени у контексту макродискурса (збирке), али и путем веза и односа које граде и међу различитим макродискурсима. Тако је ауторкин правац анализе ишао у два смера – од дела ка целини и обрнуто, чиме су утврђене тачке пресека и промена унутар одређених поетичких целина, као и унутар читавог Тадићевог опуса. На основу тачака пресека у монографији је утврђено да у Тадићевом песништву нису доминатни само наративно-дескриптивни микродискурси, како је у критици више пута истицано, већ да у доминанте улазе и дискусионе текстове. Тачније речено, текстове комбинованог типа најчешћи су начин структурисања текста, али је стилистичко језгро Тадићеве поезије превасходно драмско, јер се драмски елементи испољавају или у композицији целине збирке или унутар микродискурса – претежно у дискусионом и дијалошком поступку.

3. Што се пак језичко-стилског и семантичко-поетског аспекта текстова тиче, Соња Миловановић је доказала да, с обзиром на условну поделу Тадићеве поезије на тзв. демонску и хришћанску фазу, разлике постоје у избору и комбинацији језичких јединица, интонацијских промена, типу и функцији песничке слике, што указује и на разлику у композицији песме као стилистичком микродискурсу, али и песничке збирке као стилистичком макродискурсу.

4. Ауторка је доказала да је „тематски круг о поезији и писању не само важан у Тадићевој поезији (што је иначе и одлика модерног песништва), већ да је то била једна од песникових константних преокупација, од првих до последњих књига. Зато се, као посебан тематски сегмент, издвојило тематско језгро песама о песми унутар Тадићевог опуса и, путем интер- и интракохезије, указало на присуство концептуалне кохеренције у Тадићевом стваралаштву”.

5. Један од главних резултата монографије односи се на откриће карактера стилистичког језгра Тадићеве поезије, које је првенствено *драмске природе*. Свака Тадићева текста – била она наративног, дескриптивног, дискусионог или комбинованог типа – „готово увек је заснована на неком драмском елементу, попут природе лирског ја или његовог односа са лирским ти, или на драмској структури – ужој, микро-наративној, која указује на развој одређене теме или ситуације у оквиру неколико песама, или широј – композицији збирке”.

6. У Тадићевом песништву једна од доминати јесте и фигуративност, унутар које је ауторка издвојила најсуштаственије фигуративне јединице и/или поступке. Тако је анализирана глаголска метафора као вид фигуративности којим песник предочава визију света као испразне приче, потом је истражен стилематични и стилогени план амплификације и акумулације како би се показала разноликост у грађењу песме и интензификацији основног песничког доживљаја света и лирског субјекта у том свету, а први пут је у анализи Тадићеве поезије осветљен и фразеолошки слој Тадићеве поезије, којим песник гради непосредан и колоквијалан стил.

7. У монографији Соње Миловановић дат је конзистентан модел анализе који може бити образац описа текстова код било ког песника. А тај модел је посебно битан због непрекинутог интересовања за интегралностилистички приступ књижевноуметничком тексту уопште.

Др Милош КОВАЧЕВИЋ
Филолошко-уметнички факултет
Универзитет у Крагујевцу
Катедра за српски језик
mkovacevic31@gmail.com

ПРЕГАЛАШТВО ВРЕДНО ДИВЉЕЊА

Марија Клеуџ – сагледавање контекста. Зборник радова. Ур. Љ. Пешикан Љуштановић, О. Кривошић. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2020

Зборник радова *Марија Клеуџ – сагледавање контекста*, чије су уреднице Љиљана Пешикан Љуштановић и Оливера Кривошић, пета је по реду књига у едицији *Златна књиџа Библиотеке Матице српске*. Поводом Дана Библиотеке Матице српске, 28. априла, установљена је Награда *Златна књиџа Библиотеке Матице српске*, која се додељује за допринос библиотекарству и библиографском раду. Награду чине повеља и зборник радова са округлог стола о добитнику. Добитница Награде за